

BOLIGSITUATIONEN OMKRING SKILSMISSE

Claus Bech-Danielsen og Kirsten Gram-Hanssen
STATENS BYGGEFORSKNINGSINSTITUT

For mange familier udgør boligen et vigtigt omdrejningspunkt for hverdagslivet. Det er derfor interessant at undersøge hvad boligen betyder, når familien bryder op i forbindelse med skilsmisser. Det har vi gjort i en undersøgelse gennemført på Sbi i dette forår. Med udgangspunkt i kvalitative interview med 5 kvinder og 5 mænd fra forskellige sociale lag har vi fokuseret på praktiske såvel som følelsesmæssige boligproblemer i forbindelse med skilsmisser. Hvilke særlige boligproblemer kan der opstå i forbindelse med en skilsmisse? Hvordan afgøres det, hvem der eventuelt bliver boende, og hvem der flytter? Hvordan udvikler boligsituationen sig efter skilsmissen? Hvordan finder man en ny bolig, og hvilke kriterier lægges til grund for valget af den? Det er nogen af de spørgsmål vi har søgt besvaret i undersøgelsen.

Midlertidig bolig

En skilsmisse indebærer, at den ene part skal ud på et presset boligmarked og finde en ny bolig. Det sker ofte under et voldsomt tidspres, for når først beslutningen om at blive skilt er truffet, kan det være svært at blive boende under samme tag. *"Når først 'det' er sagt, bliver man nødt til at flytte"*, siger flere af vores interviewpersoner således samstemmende. En kvinde, der i den pressede situation flyttede midlertidigt ind hos sine forældre sammen med parrets to børn, fortæller eksempelvis, at hendes mand havde givet hende to timer til at pakke sit tøj og forsvinde. På spørgsmålet om, hvordan det ville have været at blive boende sammen med eksmanden i en periode, svarer hun: *"Den tanke kan jeg slet ikke tænke. Det ville have været rædselsfuldt."*

En mand mindes ligeledes hvor ubehageligt det var at bo sammen blot et par dage efter at han havde brudt med sin kone. Også han måtte hurtigt finde en midlertidig løsning, og han fortæller, at den tilspidsede boligsituation også kom til at gå ud over hans samvær med børnene: *"Det kræver, at man kan flytte ud og have en løsning, hvor man kan sige velkommen til ungerne, ikke. Og det var meget hårdt for mig, og blive konfronteret med, at jeg ikke følte, at jeg kunne tilbyde dem noget særligt"*. Det havde været umuligt at finde en passende bolig på kort tid. Denne mand lejede først et sommerhus i en uge, hvorefter han boede 6 uger i 'en papkasse i en kælder' hos en ven. Efterfølgende lejede han en lejlighed i 4 måneder, dernæst et rækkehus i 8 måneder inden det lykkedes ham at finde den bolig, som han i dag betragter som en permanent løsning.

En anden mand var ligeledes flyttet rundt mellem en række midlertidige løsninger i en længere periode efter skilsmissen, og han fortæller, hvor hårdt det var at skulle undvære et permanent hjemsted. Han manglede et fast holdepunkt i tilværelsen, og han følte, at rodløsheden gik ud over helbredet: *"Det første halve år begyndte jeg at få sådan noget psykosomatisk, sådan nogen jag hele vejen oppe i brystet her, så jeg følte at det hele var ved at sprænge. (...) Det var stress, ikke. Og lige så snart at jeg flyttede ind her - for da havde jeg haft et halvt år, hvor jeg var fuldstændig rodløs, og ikke vidste hvor jeg skulle være - ligeså snart jeg flyttede ind her, dagen efter så var det fuldstændigt væk."* Flere af vores interviewpersoner peger således på, at den omflakkende tilværelse i en række midlertidige boliger kan være en voldsom stressfaktor i en kaotisk periode, hvor der i den grad er behov for fred og ro.

Hjemfølelse og fortidens spor

Nogen betragter deres bolig som en fysisk skal, som de ikke har investeret mange følelser i. I de tilfælde er det ikke forbundet med store afsavn at skulle fraflytte boligen i forbindelse med skilsmissen. Og selv om man måske har følt sig tæt knyttet til den fælles bolig, da man boede der, så er der blandt interviewpersonerne flere eksempler på, at disse følelser forsvandt i det øjeblik parforholdet gik i opløsning: I skilsmisssituationen forbindes boligen med det krakelerede familieliv, og når følelserne for ægtefællen slår revner, forsvinder også følelserne for boligen.

Et særligt forhold gør sig gældende blandt de interviewpersoner, der er fraflyttet en ejerbolig. I store dele af Danmark vokser priserne på ejerboliger voldsomt i disse år, og det kan være en dyr fornøjelse at stå af boligmarkedet i en periode. En mand, der i forbindelse med skilsmissen fraflyttede familiens ejerbolig,

fortæller eksempelvis, at han i det efterfølgende år, hvor han boede til leje mens han ledte efter ny ejerbolig, havde tabt 400.000 kroner. *"Det er for mig et økonomisk racerløb, og det går vældigt stærkt. Det kunne jeg mærke"*, fortæller han. I fortsættelsen forklarer han, at han havde følt det økonomiske pres som en stor psykisk belastning, og at det var en kæmpe lettelse, da han endelig fik sat sin underskrift på en købsaftale. For andre hænger kvalerne ved at skulle fraflytte den fælles bolig i højere grad sammen med de følelsesmæssige bånd, de har knyttet til deres bolig. Det handler om hjemfølelse og om tryghed. En kvinde fortæller eksempelvis, at det var trist at skulle flytte fra det hus, som hun og hendes mand havde brugt ti år på at sætte i stand: *"Det har nok også været det som holdt mig lidt tilbage (...) Jeg ved hvad jeg har, jeg ved ikke hvad jeg får - skal man nu bo i en lille lejlighed og have en sovesofa i stuen"*. Det endte med, at kvinden flyttede tilbage til huset sammen med en ny mand. I den slags tilfælde kan det imidlertid være et problem, hvis eksmanden har sat et markant præg på boligen. Eksmanden 'sitter i tapetet', og i det omtalte eksempel fortæller kvinden, at hun og den nye mand blev nødt til at flytte soveværelset: *"Fordi dér kunne jeg bare ikke sove. Altså, det havde jeg slet ikke lyst til. (...) Altså soveværelset. Vrad! Der skal bare males, der skal laves fuldstændigt om derinde"*. Hendes nye mand, der har overtaget eksmandens plads i den gamle bolig, supplerer: *"Der er små tegn over det hele, det vil der være mange år fremover. Han (eksmanden) hænger jo stadigvæk i væggene"*. Den nye mand er glad for sin nye bolig, men han har lidt svært ved at føle sig rigtig hjemme i huset. Han drømmer om, at han og hans nye familie på et tidspunkt finder en helt ny bolig, som de kan indrette sammen.

Valg af bosted

Når den nye bolig skal vælges, er børnenes skole og netværk oftest styrende for dens placering. Alle de interviewede fortæller om vigtigheden af, at den nye bolig er placeret tæt på børnenes netværk. En mand, der pga. skilsmisshavde været flyttet midlertidigt væk fra lokalområdet i et år, fortæller fx, hvor svært det var at flytte væk fra det lokale miljø, fordi han kom på afstand af alt det, der var vigtigt for børnene. Denne mand var netop vendt tilbage til lokalområdet, da vi interviewede ham, og han fortalte stolt om en oplevelse han havde haft et par dage forinden: *"Da jeg i sidste uge cyklede min yngste datter i skole om morgenen og afleverede hende i skolen - det var en følelsesmæssig meget stor tilfredsstillelse. Der blev jeg virkelig, virkelig, virkelig glad. På en helt anden måde, end man ellers kan blive glad. Det betød meget for mig."* Det er også vigtigt, at den nye bolig har en kvalitet, så man har noget at tilbyde børnene - det kan være gode udearealer, hunde og heste på en naboejendom, gode børneværelser m.m. Flere af de adspurgte mænd, der er flyttet fra den tidligere familiebolig, giver tilmed udtryk for, at det har været vigtigt at finde en 'god' bolig, da boligsituationen skal være i orden, hvis de vil gå til statsamtet og kræve mere samvær med deres børn.

Der er således flere eksempler på, at man er til en form for 'eksamen', når man som fraskilt etablerer sig på ny. En fraskilt kvinde, der havde boet i en ejerbolig sammen med hendes eksmand, havde i sin søgning efter en udlejningsbolig alene været interesseret i privat udlejning. Almene boliger havde ikke været på tale, for som hun forklarer, er der ikke meget status i at være enlig mor, og hun havde været bange for at havne i 'boligblokken for de enlige mødre'. Den status, der kan være forbundet med en god bolig, var blevet yderligere accentueret i forbindelse med skilsmisshen. Det kom også til udtryk i hendes indretning af den nye bolig. Det første hun gjorde, da hun flyttede ind i den nye bolig, var at stille blomster i vindueskarmen. Så kunne beboerne på vejen se, at det var ordentlige folk, der flyttede ind i kvarteret. Og samtidig kunne hun vise overfor eksmand, svigerfamilie og hendes egen familie, at hun kunne klare sig selv – og dermed stille deres mistro til skamme.

Hvem skal ud?

I forbindelse med en skilsmisse skal mindst en af parterne finde en ny bolig. Men hvem bliver eventuelt boende, og hvem må ud og finde et nyt sted at bo? En del af den beslutning er naturligvis afhængig af økonomi. Efter en skilsmisse står begge parter tilbage med kun én indtægt til betaling af husleje og andre faste udgifter, og det er derfor ikke altid begge parter, der har økonomisk mulighed for at blive boende. Flere interviewpersoner påpeger, at det i forbindelse med bodelingen er af stor betydning, hvem der oprindeligt har bragt de forskellige ting med ind i forholdet. *"Hvad vi havde med ind, det tog vi også med ud"*

igen", siger en fraskilt mand eksempelvis. Det princip kan også være afgørende for, hvem der overtager den fælles bolig. I de tilfælde, hvor parret har boet i en bolig, som den ene part havde før de mødte hinanden, tilfalder boligen ofte den, der oprindeligt havde skaffet den - også selv om det er både 10 og 20 år siden, at de flyttede sammen i boligen.

Der er også mange der nævner, at det har været afgørende, hvem der har investeret flest ressourcer i boligen i løbet af ægteskabet. En kvinde mener eksempelvis, at hendes eksmand havde en forventning om, at han skulle overtage boligen, fordi han havde lavet så meget ved den. Og hun finder det ikke helt urimeligt – også fordi manden var den, der havde tjent flest penge i deres ægteskab.

Helt afgørende i forbindelse med flere bodelinger er det dog, hvem og hvad der har udløst skilsmissen. Den part, der udløser skilsmissen, er ofte så skyldbetyngt, at han/hun ikke kræver alverden i forbindelse med bodelingen. En mand, der var flyttet fra kone og to børn et år tidligere, forklarer: *"Bondeangeren den er slem. (...) Og det lindrer lidt, når man så siger: Tag lortet, tag møblerne, så lindrer det lidt – det hjælper, ikke? Men kun kort"*, slutter han af med et lille smil på læben.

Afslutning

Næsten 40 % af alle danske ægteskaber ender i dag med at gå i opløsning. Alligevel knytter mange mennesker så meget identitet og selvforståelse op på livet i kernefamilien, at skilsmissen fører til en omfattende krise. Skilsmissen fører ikke alene til, at man skal undvære sin livsledsager. For mange mennesker handler det om, at deres selvforståelse smuldrer, og at de skal opbygge en ny identitet. I den forbindelse får boligen en særlig betydning. Det bliver vigtigt at finde en bolig, som det nye liv og en ny selvfortælling kan bygges op omkring. Mens den gamle bolig for flere af de interviewede ikke havde den store betydning, var alle således enige om den nye boligs afgørende betydning. Det kom ikke mindst til udtryk hos dem, der havde oplevet en længere periode med flere forskellige midlertidige boliger. I den kaotiske tid efter en skilsmisse kan den ustabile boligsituation virke dybt frustrerende. Det gælder ikke mindst for flere mænd, der føler, at gode fysiske rammer er vigtige i deres bestræbelse på at bevare et tæt forhold til deres børn.

Da vi mødte vores interviewpersoner havde de stort set alle fundet sig en bolig, som de betragtede som en permanent løsning. Dog kun for en årrække – for det var bemærkelsesværdigt, at stort set alle gav udtryk for, at de forestillede sig, at de på et tidspunkt igen skulle etablere sig med en partner i 'en rigtig familiebolig'. Kernefamilien lever i bedste velgående – i vores hoveder.

[Den følgende tekst, det statistiske overblik, skal ligge som en strimmel i sideopsætningen. Artiklens kvalitative undersøgelse og det statistiske overblik skal altså fremstå som to parallelle historier]

Statistisk overblik

Data:

Dette statistiske overblik er baseret på et udtræk fra Danmarks Statistik over par der i år 2002 flyttede fra hinanden, både gifte og samlevende, i alt ca. 42.000 par. Datasættet indeholder oplysninger om socio-økonomiske status, antal og alder af børn, samt oplysninger om boligsituation før og efter bruddet samt evt. genflytning.

Den midlertidige bolig

I 70 % af de opløste par blev den ene part boende mens den anden flyttede. Flytningerne var ofte til en midlertidig bolig. 10 % flyttede hjem til deres forældre, hvilket er den mest midlertidige løsning idet to tredjedele flyttede igen indenfor det næste år. Halvdelen fandt en selvstændig bolig og boede alene, hvilket

er den mest permanente løsning, men mere end en tredjedel af disse flyttede dog også igen indenfor det næste år (se tabel 1).

Tabel 1: Hvilken type husstand flyttedes der til, og hvor permanent er denne boligløsning

	Type af husstand, første flytning i	Procent af disse der flyttede igen i
	2002	2003
Single	51 %	36 %
Nyt par	12 %	44 %
Blandet husholdning	27 %	59 %
Forældre	10 %	66 %
Total	100 %	48 %

Hvem flytter?

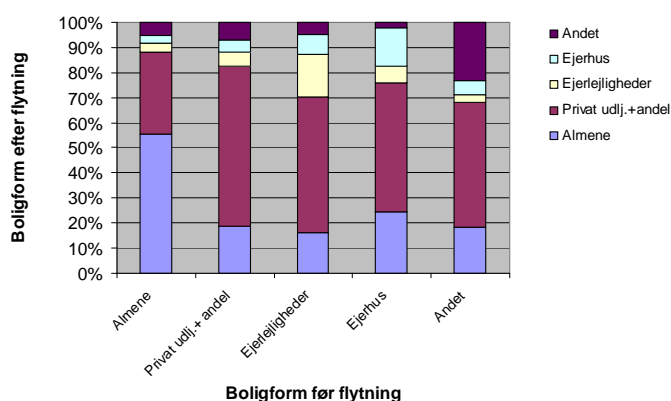
Det er oftere kvinderne end mændene der flytter fra den fælles bolig (54 % af skilsmisserne). Særligt for skilsmisser i parcelhusene er det oftest mændene der bliver boende, hvorimod det oftere er kvinderne der bliver boende i de almennyttige boliger.

Hvor flytter man hen?

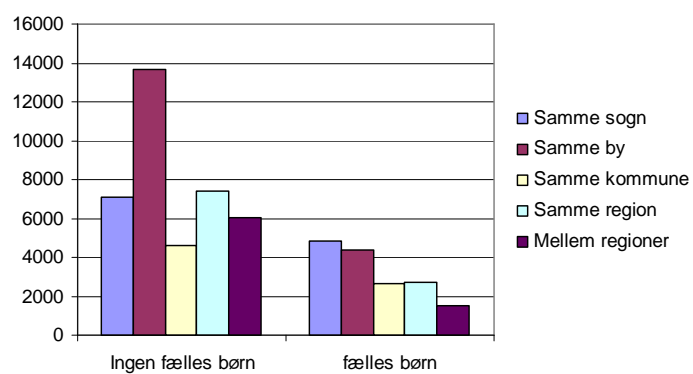
Blandt de der flytter, er der en klar tendens til at man flytter til samme boligtype som før skilsmissen. De der kommer fra almene boliger flytter i højere grad til almene boliger og tilsvarende er der størst chance for at man flytter til en ejerbolig, hvis man også før skilsmissen boede i ejerbolig (se figur 1). 40 % af alle der flyttede ud af et parforhold flyttede imidlertid til privat udlejning, hvilket gør det til den mest dominerende boligsektor for fraskilte. Privat udlejning udgør kun ca. 20 % af det samlede danske boligmarked.

Ligesom man ofte bliver i samme boligtype som før skilsmissen, så bliver man i høj grad også i samme lokalområde. Dette gælder særligt, hvis man har børn sammen, men også i de øvrige skilsmisser bliver hovedparten inden for samme by eller kommune (se figur 2).

Figur 1: Hvilken type bolig flyttedes der til afhængigt af boligtypen før skilsmissen

Figur 2: Hvor ligger den nye bolig i forhold til boligen før skilsmissen

Referencer

De statistiske analyser er gennemført af Anna Laurentzius, SBI. Uddybende beskrivelser kan findes i:

Gram-Hanssen and Bech-Danielsen (2006): 'Home dissolution - what happens after separating?' Paper presented at: European Network for Housing Research, ENHR Ljubljana, Slovenia.

Laurentzius og Gram-Hanssen (2006): Flytninger i forbindelse med opløste parforhold. Statens Byggeforskningsinstitut.